

AZ ÖNKÉNTESSÉG SZEREPE A SZETA EGRI ALAPÍTVÁNYÁNAK TEVÉKENYSÉGÉBEN

FARKAS ZSUZSANNA¹

Absztrakt

Az esettanulmány az 1989-ben alapított helyi civil szervezet, a Szegényeket Támogató Alap (SZETA) Egri Alapítványának történetét, főbb mérföldköveit és tevékenységeit foglalja össze röviden. A szakmai munka fejlődésének, kiterjesztésének fontosabb lépéseit ismertetjük, elsősorban az egri szegregátum, a Béke-telep közösségével végzett folyamatos munkára fókuszálva, de kitérve szervezetünk intézményesülésére és az egyéb tevékenységekre is. A vázlatos – jórészt kronológiai – összegzés során kiemeljük az önkéntesség, az önkéntesek meghatározó szerepét, amely nélkül nem lehetett volna elindítani, felépíteni, és jelenleg sem lehetne a megfelelő intenzitással működtetni az alapítványt. Abból indulunk ki, hogy az önkéntességnek különböző motivációi és funkciói lehetnek, illetve az ilyen jellegű tevékenységek jelentős társadalmi, gazdasági és egyéni haszonnal járnak. Az eltérő társadalmi státuszú, feltehetőleg különböző egyéni motivációval rendelkező önkénteseinket összeköti a szolidaritás, a felelősségvállalás és a társadalmi igazságosság iránti elkötelezettség, miközben társadalmi haszonként nélkülözhetetlen erőforrást jelentenek szervezetünk számára. Ennek az erőforrásnak a szervezése, koordinálása és megtartása alapvető fontosságú, minthogy – szoros összefüggésben a forrásteremtés erősítésével – alapjaiban határozza meg a szervezet működését, folyamatos szakmai munkájának fenntarthatóságát.

Kulcsszavak: SZETA Egri Alapítványa, szegregátum, társadalmi-térbeli kirekesztés, önkéntesség, motivációk

The role of volunteering in the activities of the Eger Foundation of the Fund to Support the Poor (SZETA)

Zsuzsanna Farkas

Abstract

This case study briefly summarizes the history, major milestones, and activities of the Eger Foundation of the Fund to Support the Poor (SZETA Egri Alapítványa), a local civil organization founded in 1989. It describes the key stages in the development and expansion of the professional work, focusing primarily

¹ Farkas Zsuzsanna (PhD) szociológus, szociálpolitikus, kuratóriumi elnök, Szegényeket Támogató Alap Egri Alapítványa

on the continuous engagement with the community of the segregated "Béke-telep" in Eger, while also touching upon the institutionalization of the organization and its other activities. Through this brief, largely chronological overview, the study highlights the decisive role of volunteering and volunteers, without whom it would have been impossible to launch, build, and maintain the foundation's operations with the necessary intensity. The analysis is based on the premise that volunteering has diverse motivations and functions, and yields significant social, economic, and individual benefits. Although volunteers come from varied social backgrounds and possess different personal motivations, they are united by solidarity, responsibility, and a commitment to social justice, while their work serves as an indispensable resource for the organization. Organizing, coordinating, and retaining this human resource is of fundamental importance as it profoundly shapes—in close connection with fundraising—the operations and long-term sustainability of the foundation's professional work.

Keywords: SZETA Eger Foundation, segregated area, socio-spatial exclusion, volunteering, motivations

BEVEZETÉS

Az esettanulmány célja, hogy bemutassa a Szegényeket Támogató Alap (SZETA) Egri Alapítványa történetének főbb mérföldköveit, tevékenységeit. Valamint azt, hogy mindezeket miként alakították, alakítják a különböző önkéntes tevékenységek, milyen szerepük van ebben az önkénteseknek. A szervezet fejlődését, szakmai munkáját négy szakaszra tagolva – négy rövid fejezetben – foglaljuk össze a megalapítástól kezdve az egri szegregátum, a Béke-telep közösségével való kapcsolat létrejöttén, majd az intézményesülésen át a szakmai munka kiterjesztéséig. A tanulmány ötödik fejezetében vázlatos elméleti keretektől kiindulva az önkéntesség alakulását, az önkéntes munka szerepét és motivációit vizsgáljuk az alapítvány életében, tevékenységeiben.

A KEZDETEK

A Szegényeket Támogató Alapot Solt Ottilia vezetésével kutatók, szociológusok, a demokratikus ellenzék tagjai hozták létre illegális szervezatként 1979-ben, Budapesten. Az alapítók többsége, a két évvel korábban emigrálni kényszerülő szociológus, Kemény István tanítványaként, kutatóként, terepmunkásként ekkor már régóta tudta és képviselte, hogy – a hivatalos állásponttal szemben – az államszocialista Magyarországon létező, sokakat érintő probléma a szegénység. „A dolog úgy indult, hogy (egy hosszú, informális és meg nem fogalmazott gyakorlat egyik láncszemeként) egy szegény család pénzt kért. Sok szegény családdal voltunk kapcsolatban, de korábban erre nem volt példa. Ez az eset azonban ötletet

adott ahhoz, hogy meg kellene próbálni pénzt gyűjteni hasonló esetekre” (Solt 1989:84). A SZETA a rendszerváltás előtti időszakban egyszerre volt karitatív, a szegényeket támogató, rendszerellenes, érdekképviselői mozgalom és értelmiségi, tudományos műhely.

A SZETA Egri Alapítványa 1989-ben alakult meg, Solt Ottilia tanácsára önálló, formális, helyi szervezetként, hiszen ekkor már lehetőség volt ilyen szerveződések létrehozására. Az egri alapítók a jelen tanulmány szerzője révén kerültek kapcsolatba a „nagy” SZETA-val. Az egri SZETA induló vagyonát az 1989. november 18-19-én szervezett szegénységellenes hétvége bevétele adta. Az elsődleges cél akkor az volt, hogy a szervezet „a szegényeket pénzbeli jövedelemmel, természetbeni ellátással vagy intézményi elhelyezéssel támogassa”². Azóta, a 37 év alatt a célok és az eszközök jelentősen bővültek, alakultak, hiszen a politikai, társadalmi, gazdasági környezet is nagymértékben megváltozott. Összességében azért dolgozunk, hogy erősítsük a társadalmi szolidaritást, csökkentsük a társadalmi egyenlőtlenségeket, a kirekesztett emberek hátrányait, mert hiszünk abban, hogy a mélyszegénységben, társadalmi-térbeli kirekesztettségben élők helyzete megváltozhat, ha külső erőforrásokat kapnak. Ahogy a „nagy” SZETA esetében volt, úgy az egri szervezetben is meghatározó az önkéntesség, az önkéntes szerepvállalás, amely nélkül sem elindítani, felépíteni, sem működtetni nem tudtuk volna, illetve nem tudnánk az alapítványt.

AZ EGRI SZETA ÉS A BÉKE-TELEP

Az 1989 és 1997 közötti, vagyis a szervezetünk megalapítása és az általunk működtetett gyermekek átmeneti otthonának létrehozása közötti időszakban az alapítvány elsősorban önkéntes alapon, néhány szakember önkéntes munkájával, lakossági adományokból, később kisebb pályázatokból működött. Az önkéntesség motivációja leginkább – a „nagy” SZETA értékeit követve – a társadalmi szolidaritás volt, de funkcióját tekintve számos társadalmi és egyéni haszonnal járt.

A SZETA Egri Alapítványa legintenzívebben az egri Béke-telepen van jelen, amelynek lakóival már az 1990-es évek elején kapcsolatba kerültünk, majd 1997-től – Ifjúsági Segítő Házunk létrehozásával – jelenlétünk állandósult. A szegregátum a mintegy 50 ezer fős Eger északi részén, a felnémeti városrészen található. Felnémet 1961-ig önálló község volt, ekkor csatolták

² A SZETA Egri Alapítványának Alapító Okirata, 2011. december 16.
http://szetaeger.hu/wp-content/uploads/2022/04/alapito_okirat.pdf

a megyeszékhelyhez, így a Béke-telep tradicionális falusi cigánytelepként alakult ki az 1800-as évek közepén-végén (Farkas 2011; 2022). A faluba érkezett cigányok korábban szétszórta éltek a községben, a falu határába – a jelenlegi telepre – szorításuk kikényszerített szegregációt valószínűsít (Farkas 2022). A szegregátum tehát hosszú ideje létezik, miközben az azt körülvevő környezet jelentős mértékben megváltozott: a falu Egerhez csatolása után infrastrukturális fejlesztések kezdődtek, illetve az 1980-as években kezdett kiépülni az a kertvárosi rész, amely további fejlesztéseket hozott magával. A telep azonban rendre kimaradt ezekből, – hiszen 2007-ig az 1950-es években kiépített villanyvezeték volt az utolsó infrastrukturális beruházás a szegregátumban – így az ott élők leszakadása és kirekesztődése csak erősödött. A szűken vett telepen mintegy 400 fő él, és további cigány családok laknak a Béke utca nem telepi, de szintén szegregált részén és a városrész egy-két utcájában, ugyancsak rossz körülmények között. A 2022-es népszámlálás alapján a Központi Statisztikai Hivatal szegregáció által veszélyeztetett területnek (és nem szegregátumnak) nyilvánította a Béke-telepet, ugyanakkor ez a mutató alig marad el a szegregátum kategóriától. A telep szegregációs mutatója 2001-ben 68 százalék, 2011-ben 54 százalék, 2022-ben már 34,8 százalék volt. Vagyis, egyrészt úgy tűnhet, hogy javult a helyzet, másrészt viszont a lehatárolások nem a teljes telepre vonatkoznak (2011-ben a telep északi, 2022-ben a déli részét definiálta a Központi Statisztikai Hivatal szegregátumként, illetve szegregációval veszélyeztetett területként).³

2024 nyarán az ELTE szociális munkás hallgatói végeztek adatfelvételt a Béke-telepen és környékén, amelynek során 53 háztartásról készültek kérdőívek. Ezek szerint a megkérdezett háztartások 91 százaléka romának vallotta magát, 40 százalékuk jövedelmi szegénységben élt, közel ötödük otthonában nem volt fürdőszoba és/vagy vécé, a háztartásokban élő 18-24 év közötti fiatalok közel kétharmada korai iskolaelhagyónak minősült.

A telepen élők az 1990-es évek elején keresték meg az alapítványt annak érdekében, hogy javuljanak életkörülményeik, lakáshelyzetük. Ekkor vállaltuk fel a súlyos társadalmi-térbeli kirekesztettségben élő családok érdekképviselését, ami egyrészt megalapozta a telepi

³ Források: Eger Megyei Jogú Város Integrált Településfejlesztési Stratégia 2014-2020, 2014.

https://eger.hu/public/uploads/eger-its-2014-2020-0725_53edcbdc59744.pdf

Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata Helyi Esélyegyenlőségi Program, 2026.

https://eger.hu/public/uploads/eselyegyenlosegi-program_69aa9f061e48c.pdf

Eger Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégia, Anti-szegregációs Terv

https://eger.hu/public/uploads/VII_ASZT.pdf

közösséggel való kapcsolatunkat, másrészt elindította hosszú távú érdekképviselési, érdekérvényesítési munkánkat. Voltak előrelépések (az önkormányzat foglalkozni kezdett az ügygel, szabályozási terv készült), de a tényleges beavatkozásra, a telep infrastrukturális fejlesztésére egészen 2007-ig várni kellett. Ugyanakkor a telepi közösséggel kapcsolatban maradtunk, elsősorban a rendszeres látogatásokon, egyeztetéseken és az 1990 óta minden évben megszervezett nyári táborokon keresztül.

Ebben a kezdeti időszakban, 1991-ben nyitottuk meg az adománpontunkat egy önkormányzati épületben a belváros és Eger legnagyobb lakótelepének határán. Az önkormányzat – politikai ciklusoktól függetlenül – azóta biztosít számunkra nem túl jó állapotú, de bérleti díj nélküli ingatlant. Az adománpontot azóta főleg nyugdíjas önkéntesek működtetik (korábban kiegészülve a telepen élő egy-két közfoglalkoztatottal).

INTÉZMÉNYESÜLÉS ÉS INTENZÍV MUNKA A BÉKE-TELEPEN

Szervezetünk 1997-ben intézményesült, ami több szempontból is mérföldkőnek tekinthető. 1996-ban vásároltunk egy rossz állapotú, régi házat a Béke utcában, a telep mellett. 1997-ben pedig már a – pályázati forrásokból és céges támogatásokból – felújított épületben nyílt meg közösségi házunk (Ifjúsági Segítő Ház néven), illetve indult el – a várossal, illetve az Egri kistérséggel kötött ellátási szerződés keretében – az általunk működtetett gyermekjóléti alapellátás, a 12 férőhelyes gyermekek átmeneti otthona.⁴ Egyfelől tehát saját ingatlanhoz jutottunk, normatívával finanszírozott szolgáltatást működtetünk. Másfelől a telepi közösséggel való kapcsolatunk és közös munkánk – a fizikai közelség, a settlement típusú közösségi házként való működésünk miatt – szorosabbá, intenzívebbé vált. Ezt segítette az is, hogy az átmeneti gyermekotthon technikai dolgozói és gyerekfelügyelői a telepi asszonyok közül kerültek ki. A gyermekjóléti alapellátást egészen 2012-ig működtettük, ekkor az egri városvezetés úgy döntött, hogy – a korábbi együttműködéshez és a szakmai munkánkhoz méltatlan módon – bezárja a gyermekotthont, amely az egyetlen ilyen szolgáltatás volt akkor a megyei jogú városban.⁵ Ebből a szempontból lezárult az alapítvány tevékenységének egy jól elkülöníthető szakasza.

⁴ 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról, 50. §.

⁵ Lásd erről: Farkas Zsuzsanna 2012, Farkas Zsombor 2012.

http://szetaeger.hu/wp-content/uploads/2022/05/gyao_szeta_farkas_zsuzsa.pdf

http://szetaeger.hu/wp-content/uploads/2022/05/szeta_helyzet_vegl.pdf

Az időszakot a telepi közösséggel fenntartott intenzív kapcsolat, valamint a szakmai munkánk fejlesztése jellemezte, amiben – a különböző kisebb pályázati források mellett – továbbra is jelentős szerepet kapott az önkéntesség. Az egyéni ügyfélfogadás, a szociális ügyintézés mellett rendszeresen szerveztünk különböző közösségi programokat (családi napokat, kirándulásokat, szülői klubokat), amelyek tervezésébe, előkészítésébe és lebonyolításába aktívan bevontuk a telepen élőket. Az önkéntesek saját felelősséggel járó feladatokat kaptak, aktív részesei voltak a programok megvalósításának, így fokozatosan kialakult egy 8-10 fős kör, akiknek munkájára számíthattunk. A Béke-telepen élő, alacsony társadalmi státuszú önkéntesek motivációját elsősorban a közösséghez tartozás, a felelősségvállalás adta, valamint az a megbecsültség, amely munkájukat a telepi közösségben övezte.

Elsősorban erre az önkéntes csoportra építettük azt a 2003-ban megkezdett, többéves érdekérvényesítési, érdekképviselési folyamatot, amelynek eredményeként megvalósult a Béke-telep infrastrukturális rehabilitációja (telkek rendezése, magántulajdonba kerülése, közművek, utak, járdák kiépítése). Ennek része volt egy formális szervezet, a Béke-telep Rehabilitációjáért Egyesület létrehozása, valamint az egyesületi tagok (a telepen élők) felkészítése arra, hogy megfelelően tudják képviselni saját álláspontjukat az önkormányzattal szemben, partnerként tudjanak fellépni a meghallgatások, az egyeztetések során. Fontos mérföldkő volt, hogy civil nyomásra, a telepi közösség kezdeményezésére (alapítványunk háttértámogatásával) az önkormányzat – uniós pályázati forrásokból – 2007-2008-ban jelentős infrastrukturális fejlesztéseket valósított meg a szegregátumban.⁶ A folyamat alapítványunk és a telepen élők részéről is végig az önkéntességre épült, mivel nem volt erre forrásunk, de mégis megvoltak az erős egyéni és közösségi motivációk, amelyek összességében jelentős társadalmi hasznot hoztak, és a résztvevők számára (mindkét oldalon) is fontos egyéni haszonnal jártak (különösen a felkészültség, a fejlődés, a kapcsolatok, a megbecsültség terén).

A SZAKMAI MUNKA KITERJESZTÉSE

Az alapítvány vezetője 2006-ban az akkori minisztériumi telepfelszámolási program egyik felkért mentoraként került kapcsolatba a szomolyai roma emberek által (egy akkor már

⁶ A szegregátum felszámolása – itt most nem részletezett okok miatt – nem lehetett reális beavatkozási irány.

középosztálybeli roma nő vezetésével) létrehozott szervezettel, a Szomolyai Magyar-Roma Egyesülettel. A szervezet – az önkormányzat elutasítása ellenére – élni akart azzal a lehetőséggel, hogy meghívott településként pályázzon a programra. Nem véletlenül, hiszen akkor a helyi cigányság harmada (több mint 120 fő) élt szélsőségesen rossz körülmények között, tufába vájt barlanglakásokban (pinceházakban). A helyzet összességében nem volt könnyű, de végül a helyi egyesület pályázott, és két megvalósítási szakaszban nyert is forrást a pinceházakban élők integrált lakókörnyezetbe (a faluba) költöztetésére. Mintegy két év alatt minden család kiköltözött a pinceházakból, ami a korábbiakhoz képest elképzelhetetlen mértékű javulást jelentett életkörülményeikben. A beavatkozások folyamatos mentori támogatással, a SZETA Egri Alapítványa addig felhalmozott szakmai tudásának, tapasztalatának hasznosításával valósultak meg. A finanszírozási feltételek lehetővé tették fizetett munkatársak alkalmazását mind a szomolyai egyesületből, mind alapítványunkból. Ezzel együtt, hasonlóan a Béke-telepen kialakított gyakorlathoz – fontosnak tartottuk, hogy a helyi közösséget aktivizáljuk, tagjait önkéntesként bevonjuk különböző tevékenységekbe. Ebben az esetben is világosak voltak az egyéni és a közösségi motivációk. Ugyanakkor kiemelendő, hogy a szomolyai roma emberek többsége – a Béke-telepiekhez képest is – szélsőséesebb társadalmi és térbeli kirekesztésben élt, ráadásul egy hátrányos helyzetű, szolgáltatáshiányos kistelepülésen. Önkéntes szerepvállalásuk így egyrészt még nagyobb áldozatot, erőfeszítést jelentett, másrészt egyéni motivációjuk – éppen nagyon rossz helyzetükből adódóan – erősebb volt. Fontos, hogy a szomolyai egyesület jelenleg is aktív, ami elsősorban a vezetőjének köszönhető, de valószínűsíthető, hogy a korábbi folyamatok és eredmények is hozzájárultak ehhez.

A SZETA Egri Alapítványa a szomolyaihoz hasonló konstrukcióban valósított meg telepfelszámolási programot a Heves megyei Sirok községben is. A beavatkozás összességében eredményes volt, a szintén barlanglakásokban élő családok integrált környezetbe költöztek. Ugyanakkor olyan jelentős közép-és hosszú távú hatások, mint Szomolyán több, itt nem részletezendő ok miatt nincsenek.

A 2010 utáni időszakban – különösen az átmeneti gyermekotthon bezárása után – a Béke-telepen és a két telepfelszámolási programban szerzett tapasztalatainkra építve több nagyobb volumenű pályázati programot valósítottunk meg, amelyek célja – különböző hangsúlyokkal és eszközökkel – a kirekesztett közösségek társadalmi integrációjának erősítése volt. A projektek keretében több környékbeli hátrányos helyzetű községben dolgoztunk, számos

kirekesztett, szegregált közösséggel kerültünk kapcsolatba. Ezek a programok mind hozzájárultak a szervezetünk fejlődéséhez és ismertségünk növeléséhez. Ugyanakkor a szakmai munkánk fő irányának alakulása szempontjából meghatározó volt a Béke-telepen és a felnémeti városrészben élő gyerekeket, fiatalokat célzó, 2013 és 2015 között megvalósított ösztöndíjprogramunk.⁷ Ennek keretében hoztuk létre a felnémeti tanulói hálózatot, alakítottuk ki a jelenleg is működő tanodánkat⁸ és módszertani eszköztárunkat. Két év alatt 60 főt vontunk be aktívan, akik kiscsoportokban, mentorok irányításával tanultak, foglalkozásokon, szabadidős és kulturális programokon vettek részt, miközben havi ösztöndíjat is kaptak. Az iskolai sikeresség támogatása, a korai iskolaelhagyás megelőzése, végső soron a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése azóta is kiemelt célunk. Ennek megfelelően a tanoda-jellegű munka, a tanulássegítés, a tapasztalat-és élményszerzés adják tevékenységünk jelentős részét, amiben önkéntesek is részt vesznek.

Szakmai munkánk az elmúlt években egyre komplexebbé vált. Prioritás a tanodánk és a közösségi házunk folyamatos működtetése, a Béke-telepi közösség, különösen a gyerekek és a fiatalok elérése, de – a forrásoktól és a kapacitásoktól függően – viszonylag gyakran dolgozunk környékbeli kistelepüléseken is. Adománypontunk szinte egyidős a szervezettel; az évtizedek alatt számos pályázati forrást nyertünk szakmai programjaink megvalósítására, ugyanakkor a forrásteremtő, adományszerző, valamint az önkéntesek bevonását célzó tevékenységeinket az utóbbi néhány évben kezdtük el tudatosabban szervezni. Stratégiánk célja, hogy alapítványunk működését saját bevételeinkre, az adománypontra, a lakossági és céges támogatásokra, valamint az önkéntes hálózatunk bővítésére, megtartására építve egyre inkább fenntarthatóvá tegyük; ez szükséges ahhoz, hogy szakmai munkánkat magas színvonalon, hosszú távon tudjuk végezni.

AZ ÖNKÉNTESÉG SZEREPE ÉS ERŐSÍTÉSE A SZERVEZET TEVÉKENYSÉGÉBEN

Az önkéntesség elsősorban a közösségért, a társadalomért, bizonyos ügyek, célok mentén végzett „fejlesztő, értékteremtő tevékenység”, amely lehet formális és informális (Czike

⁷ „Menjünk együtt! Felnémeti tanulói hálózat, 2013-2015.

<https://szetaeger.hu/menjunk-egyutt-felnemeti-tanuloi-halozat-2013-2015/>

⁸ A tanoda megnevezés a szolgáltatás jellegére utal, és nem tartozik a Gyermekvédelmi törvény hatálya alá, vagyis állami támogatást, normatívát nem kapunk a működtetéséhez.

2006:25). Az önkéntességnek számos elméleti modellje létezik, mások mellett a kétirányú, motivációs elméletek és a multidimenzionális elméletek, magukban foglalva több megközelítést (Dorner 2021). Az önkéntesként végzett tevékenységek háttérében különböző tényezők, külső és belső motivációk állhatnak, például a szolidaritás, a felelősségvállalás, a közösséghez tartozás vagy – személyes motivációként – a fejlődés és a tapasztalatszerzés igénye. A motivációt befolyásolhatja az életkor, és meghatározó dimenzió lehet a társadalmi helyzet is; a magasabb társadalmi státuszú emberek gyakrabban végeznek önkéntes tevékenységet, hiszen egyrészt egzisztenciális biztonságuk ezt lehetővé teszi, másrészt javítja társadalmi megítélésüket. Ez azonban nem jelenti azt, hogy kizárólag a felsőbb társadalmi csoportokból kerülnének ki az önkéntesek (Hustinx et al. 2010). Az önkéntes tevékenységeknek azonosíthatók egyéni, társadalmi és gazdasági hasznai. Társadalmi haszon, hogy az önkéntesség „széles társadalmi körben intézményesíti az önkéntes segítség jogviszonyát. Az önkéntességben juthat kifejezésre az állampolgári elkötelezettség és felelősségvállalás, amelyben jelentős szerepe van az egymás közötti bizalomnak” (Zentai 2006). Az önkéntesség lehet a jól működő demokrácia és az aktív állampolgárság egyik mutatója, amely erősíti a társadalmi szolidaritást, javítja az életminőséget, előmozdítja a társadalmi befogadást és az integrációt (International Labour Organisation 2011: 4.)

Az önkéntesség társadalmi hasznosságát jelzi, hogy a közérdekű önkéntes tevékenységről több, mint húsz éve született törvény, amely „elismeri a társadalom tagjainak szolidaritásán alapuló, az állampolgárok öntevékenységét kifejező, a személyeknek és közösségeiknek más vagy mások javára ellenszolgáltatás nélkül végzett önkéntes tevékenységét”⁹.

A Központi Statisztikai Hivatal Munkaerő-felmérés, Önkéntes munka című kiegészítő felvétele szerint 2020-ban a hazai felnőtt népesség közel harmada végzett valamilyen rendszeres vagy alkalmi önkéntes tevékenységet (a kérdezés előtti egy évben); az önkéntesek több, mint negyede felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezett.¹⁰ A legfőbb motivációt „a másokon való segítségnyújtás öröme” jelentette, „azzal az általánosnak tekinthető meggyőződéssel, hogy a gyerekeken, az öregeken, a súlyosan betegeken segíteni erkölcsi kötelesség. A hagyományos önkéntesség mellett főként a fiatalokat jellemzi az új típusú önkéntesség (...), ahol a szaktudás,

⁹ 2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről

¹⁰ Központi Statisztikai Hivatal Fenntartható fejlődés indikátorai. 2.10. Önkéntes munkát végzők. <https://www.ksh.hu/ffi/2-10.html>

a gyakorlati tapasztalat megszerzése, a kapcsolati háló bővítése (...) áll a középpontban.”¹¹ Kiemelendő, hogy a klasszikus civil szervezetek esetében (magánalapítványok, egyesületek, szövetségek) a humánerőforrás több, mint harmadát az önkéntesek, az önkéntes munka adta 2023-ban.¹²

Az 1989 és 1997 közötti időszakot szervezetünk életében alapvetően két típusú önkéntesség jellemezte. Egyrészt a szakmai munkát egy szűkkörű, néhány fős szakmai stáb végezte (szociológus, szociálpolitikus, pedagógus végzettségű szakemberek), akiknek a társadalmi felelősség, a szolidaritás iránti elköteleződés, a kirekesztett csoportok, a szegények életminőségének javítása jelentette a fő motivációt. Ez a fajta szakmai önkéntesség egyszerre járt egyéni és társadalmi haszonnal, minthogy segítette az önkéntesek szakmai fejlődését, kapcsolatrendszerük bővülését, és megalapozta a telepi közösséggel végzett hosszútávú fejlesztő munkát (amelynek később kézzel fogható eredményei születtek), illetve az alapítvány tevékenységeinek megerősödését, kiterjesztését. Másrészt az 1991-ben megnyílt adománypontunkban jórészt nyugdíjas önkéntesek dolgoztak, akinek motivációját a társadalmi felelősségvállalás mellett leginkább a közösséghez tartozás, a fontosság érzése adta, miközben nagymértékben hozzájárultak szervezetünk működésének biztosításához.

A következő, az intézményesüléssel jellemezhető időszakban az előbbi két önkéntes tevékenységtípus mellett – tudatos beavatkozásaink eredményeként – egyre inkább megjelent a Béke-telepen élő, alacsony társadalmi státuszú önkéntesek munkája, akiknek legfőbb motivációja a közösséghez tartozás volt, valamint az, hogy aktívan hozzájárultak annak a szervezetnek a segítéséhez, amely a saját közösségükben, közösségükkel dolgozik. Ez egyszerre jelentett számukra megbecsülést a saját közösségükben és az alapítványban. Ráadásul – ahogy szó volt róla – később közülük többen önkéntesként részt vettek a Béke-telep infrastrukturális rehabilitációját eredményező érdekképviseleti, érdekérvényesítő folyamatban. Ez pedig egyértelmű, kézzel fogható hasznot jelentett számunkra, családjuk és közösségük számára, hiszen életminőségük érzékelhetően javult. A szomolyai telepfelszámolás célcsoportból kikerülő, súlyos kirekesztettségben élő önkénteseinek motivációja hasonló volt, és az eredmények – a barlanglakások felszámolása, az integrált

¹¹ Központi Statisztikai Hivatal Fenntartható fejlődés indikátorai. 2.10. Önkéntes munkát végzők. <https://www.ksh.hu/ffi/2-10.html>

¹² Központi Statisztikai Hivatal A nonprofit szervezetek foglalkoztatottjainak száma. <https://ksh.hu/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai/2024/2-16-sdg-10#1-abra>

lakókörnyezetbe költözés, a lakáskörülmények jelentős javulása – számukra is megbecsülést, elismerést hozott, és esetükben is azonosíthatók voltak az egyéni és társadalmi hasznok.

Jelenlegi tevékenységstruktúránkat szintén nagymértékben meghatározzák az önkéntesek, a különböző önkéntes hozzájárulások, minthogy összesen két főállású munkatárssal dolgozunk. Egyikük a tanodáért és a kapcsolódó programokért felelős (munkáját 2-3 önkéntes segíti), a másik munkatárs a szociális ügyintézés, a forrásteremtés, az önkéntesek koordinációját végzi, de mindketten részt vesznek további tevékenységekben (például érdekképviselőként, szabadidős programok, nyári táborok megvalósításában). Adománypontunkat továbbra is csak önkéntesek működtetik, ahogy a havi rendszerességgel szervezett jótékonysági vásárokat és a napi ebédosztást is kizárólag önkéntes munkában valósítjuk meg. Előbbit egy négy-öt fős (szakemberekből, nyugdíjasokból álló) kör, utóbbit két Béke-telepen élő önkéntes biztosítja¹³. A közösségi programjaink, rendezvényeink szervezését, megvalósítását szintén segítik a szegregátumban élő önkéntesek (6-8 fő).

Minthogy jelentős mértékben támaszkodunk az önkéntességre, klasszikus szakmai munkánk mellett egyre égetőbbé vált az önkénteseink tudatos szervezése. 2024 óta rendszeresen (havonta, kéthavonta) szervezünk önkéntes találkozót, amelyek célja az önkéntesekkel való kapcsolat, az elköteleződés, az önkéntesek közötti együttműködések erősítése, a tapasztalatok megosztása, illetve a közös célok és tevékenységek megfogalmazása, megbeszélése. Emellett újabb önkénteseket is igyekszünk bevonni (főként a tanulássegítésbe, a nyári táboroztatásba), figyelve arra, hogy létszámuk ne haladja meg a szervezési, koordinálási kapacitásainkat, ugyanakkor elérhető, érdemi segítséget jelentsenek szervezetünk számára.

Jelenleg mintegy 15 önkéntessel dolgozunk folyamatosan és rendszeresen, de az eseti feladatokat vállaló önkéntesi körünk ennél bővebb. Az aktív önkéntesi csoport kisebb része (3-4 fő) a Béke-telepen él, a többiek jórészt középosztálybeliek. A korstruktúra inkább idősebb, de van néhány fiatal önkéntesünk is, akik elsősorban a tanulássegítésben és a nyári táborokban vesznek részt. A motivációk különbözőek lehetnek, amit esetünkben elsősorban az életkor, kisebb mértékben a társadalmi helyzet határoz meg, de a szolidaritás, a felelősségvállalás, a közös ügy képviselése – persze eltérő mértékben, de – közös faktornak

¹³ A meleg ebédet az Étel az Életért Alapítvány szállítja ki közösségi házunkba, ahol a két önkéntes munkatárs osztja ki, minden hétköznap 100 adagot.

tűnik. A társadalmi és gazdasági haszon szervezetünk és célcsoportjaink számára egyértelmű, minthogy jórészt az önkéntesség teszi lehetővé a szakmai munkánk, a szolgáltatásaink, programjaink finanszírozását, illetve kiegészíti, erősíti egyes szakmai tevékenységeinket.

ÖSSZEGZÉS

A SZETA Egri Alapítványának fejlődése, illetve abban az önkéntesség szerepének alakulása alapján erősségünknek tekinthető a több, mint három és fél évtizedes komplex szakmai munka és tapasztalat. Továbbá, a Béke-telepen élő közösséggel kialakított szoros, folyamatos kapcsolat, valamint az, hogy tevékenységeinkben több típusú önkéntességre, különböző társadalmi státuszú önkéntesekre támaszkodhatunk.

Ugyanakkor gyengeségként azonosítható, hogy csak két főállású munkatárssal dolgozunk, ez gyakran jelentős kapacitáshiányt jelent, amit az önkéntesek csak részben tudnak ellensúlyozni. Lehetőségként tekintünk azonban önkéntesi hálózatunk erősítésére, tudatos koordinálására, szervezésére, egyúttal társadalmi bázisunk kiterjesztésére, alapítványunk ismertségének növelésére, több pillérre épülő finanszírozására és hosszú távú fenntarthatóságának biztosítására (amit az elmúlt 37 év talán bizonyít is).

Ezzel együtt, a veszélyek is fennállnak, minthogy kockázatot jelenthet egyfelől az önkéntesek megtartása, aktivitásuk csökkenése, másfelől a célcsoportunk tartós, többdimenziós társadalmi-térbeli kirekesztettsége, amelyet – éppen korlátozott kapacitásaink, erőforrásaink miatt – csak részben vagyunk képesek kezelni, enyhíteni. Célunk, elhivatottságunk, felelősségvállalásunk azonban változatlan.

IRODALOM

Czike Klára (2006): Önkéntesség és társadalmi integráció. In: Czike Klára –Kuti Éva (szerk.): *Önkéntesség, jótekonyság, társadalmi integráció*. Budapest: Nonprofit Kutatócsoport és Önkéntes Központ Alapítvány, pp. 21-72.

Dorner László (2021): Az önkéntesség motivációs elméletei integratív keretben. *Önkéntes Szemle*, 1 (1) pp. 39-55. DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2021.1.39-55>

Farkas Zsuzsanna (2022): Kiutak egy cigánytelepről – A felnémeti cigányság térbeli-társadalmi mozgása. *Máltai Tanulmányok*, 2. pp. 102-110.

Farkas Zsuzsanna (2011): Közösségfejlesztés, mint a cigánytelepek, cigány közösségek integrációs lehetősége. In: Budai István – Nárai Márta (szerk.): *Közösségi munka – Társadalmi bevonás – Integráció. Szöveggyűjtemény*. Győr: Széchenyi István Egyetem, pp. 129-148.

Hustinx, Lesley – Cnaan, Ram A. – Handy, Femida (2010): Navigating theories of volunteering: A hybrid map for a complex phenomenon. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 40(4), pp. 410-434.

DOI: 10.1111/j.1468-5914.2010.00439.x

International Labour Organization (2011): *Manual on the measurement of volunteer work*. Geneva: ILO.

Solt Ottilia (1989): A SZETA történetéről. Lévai Katalin interjúja. *Esély*, 1. pp. 84-87.

Zentai László (2006): Önkéntes segítség Magyarországon ma és holnap. *Polgári Szemle*, 2(5) <https://polgariszemle.hu/archivum/22-2006-majus-2-evfolyam-5-szam/100-oenkentes-segites-magyarorszag-ma-es-holnap> (Letöltve 2026.08.25)

Internetes források

Eger Megyei Jogú Város Integrált Településfejlesztési Stratégia 2014-2020, 2014.

https://eger.hu/public/uploads/eger-its-2014-2020-0725_53edcbdc59744.pdf

Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata Helyi Esélyegyenlőségi Program, 2026.

https://eger.hu/public/uploads/eselyegyenlosegi-program_69aa9f061e48c.pdf

Eger Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégia, Anti-szegregációs Terv

https://eger.hu/public/uploads/VII_ASZT.pdf

Központi Statisztikai Hivatal (2020): Fenntartható fejlődés indikátorai. 2.10. Önkéntes munkát végzők.

<https://www.ksh.hu/ffi/2-10.html>

Központi Statisztikai Hivatal (2024): A nonprofit szervezetek foglalkoztatottjainak száma.

<https://ksh.hu/kiadvanyok/fenntarthato-fejlodes-indikatorai/2024/2-16-sdg-10#1-abra>

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.tv>

2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről.

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0500088.t>